

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการอธิบายและตั้งสมมุติฐานต่อคำถามวิจัยทั้ง 3 ข้อดังนี้

คำถามวิจัย 1 หนังสือพิมพ์มีลักษณะการนำเสนอข่าวการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มเกษตรกรภาคอีสาน อย่างไร

เพื่อเป็นการให้พื้นฐานความรู้ต่อคำถามวิจัยนี้ ได้นำแนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้มาพิจารณา

แนวคิดเรื่องบทบาทหนังสือพิมพ์ในฐานะสถาบันสำคัญของระบอบประชาธิปไตย¹

หนังสือพิมพ์เป็นสถาบันสำคัญของระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ หนังสือพิมพ์ต้องเป็นสื่อให้แก่กลุ่มผลประโยชน์อันหลากหลายในสังคม เป็นฐานให้แก่กลุ่มที่เสียเปรียบในสังคมได้สร้างนิติสถานะของตนเองบ้าง ด้วยการบอกเล่าเรื่องราวและมุมมองของเขาให้สังคมได้รู้เห็น และหนังสือพิมพ์ยังมีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งในการพิทักษ์ความเป็นธรรมให้แก่ชาวชนบทในยามที่ทรัพยากรธรรมชาติกำลังถูกภาคธุรกิจแย่งชิงด้วยความอุตุนุนโดยตรงและโดยอ้อมของภาคราชการ โดยมีประเด็นหลัก 3 ประเด็นที่หนังสือพิมพ์ควรรายงานข่าวและเจาะข่าวอย่างใกล้ชิด

¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์, "หนังสือพิมพ์, ประชาธิปไตย และชาวบ้าน", วันนักข่าว 5 มีนาคม พ.ศ.2536. หน้า 74

1. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆในชนบท ไม่ว่าจะเป็นระหว่างชาวบ้านกับภาคธุรกิจที่มีฐานในเมือง หรือเอกชนที่เป็นชาวบ้านด้วยกัน หรือภาคราชการกับชาวบ้าน เพราะความขัดแย้งของคนกลุ่มต่างๆเพิ่มมากขึ้นเป็นธรรมดา ทั้งในเมืองและชนบท
2. การกระทำของฝ่ายต่างๆในความขัดแย้งเป็นเช่นไร ต่างมีทัศนะมุมมองอย่างไร และหนทางประนีประนอมกันเป็นไปได้โดยอาศัยอะไร ใครควรริบบทบาทอย่างไร
3. ทัศนคตินโยบายสาธารณะต่างๆจากมุมมองของชาวบ้านในชนบท เพราะหากนโยบายสาธารณะต่างๆ ปราศจากการใส่ลงไปซึ่งทัศนคติจากชาวบ้าน ก็อาจถูกรวบงำด้วยผลประโยชน์ของคนในเมืองเพียงฝ่ายเดียว หนังสือพิมพ์จึงเป็นแรงสำคัญในการทำให้มุมมองของคนในชนบทได้รับการพิจารณาในการวางนโยบายสาธารณะในประเทศนี้ให้มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็เป็นกรให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นแก่ผู้แทนในการตัดสินใจอีกด้วย

แนวคิดเรื่องภาระทางจริยธรรมของนักหนังสือพิมพ์ (Ethical Imperative)¹²

นักหนังสือพิมพ์อาศัยอยู่ในสังคมแห่งข่าวสารเสรี พวกเขาต้องเป็นปากเสียงแก่ผู้ด้อยโอกาสในสังคม ภาระนี้เป็นภาระสำคัญ มีที่มาจากภารกิจที่สามัญชนจำนวนมากเคยถูกกดขี่โดยทระราชย์ในอดีต ไร้โอกาสในการที่จะเลือกวิถีทางแห่งชีวิตที่ตนมุ่งมาดปรารถนา ในยุคแห่ง "ฟ้าสีทองผ่องอำไพ" ที่ประชาชนจะเป็นใหญ่ในแผ่นดิน กระแสเรียกร้องใหม่ที่กำลังกลายเป็นพันธกิจของนักหนังสือพิมพ์จึงเน้นมิให้หลงลืมผู้ด้อยโอกาส

¹² สุภัทญา สุตบรรทัด, จิตวิญญาณหนังสือพิมพ์. กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539 (อัสสำเนา). หน้า 28

เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ หากนักหนังสือพิมพ์ยังละเลยผู้ด้อยโอกาส คนยากคนจนแล้ว ยังจะมีใครเป็นปากเสียงให้คนกลุ่มนี้ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคมแล้ว ?

นอกจากนี้ นักหนังสือพิมพ์ยังมีหน้าที่จะต้องกระจายความรู้ไปทุกหนทุกแห่ง การกระจายความรู้นี้เท่ากับเป็นการกระจายอำนาจ เพราะความรู้คืออำนาจ ยิ่งพลเมืองรู้ข่าวสารมาก ผู้บริหารก็ไม่อาจผูกขาดอำนาจไว้แต่ในกลุ่มพวกของตนได้อีกต่อไป สังคมที่พลเมืองไม่มีโอกาสได้รับรู้ข่าวสาร คือสังคมที่อำนาจถูกจำกัดอยู่ในกลุ่มคนเพียงน้อยนิด

ความรู้ คือ ทรัพย์ ที่ประชาชนจะนำไปแลกเปลี่ยน ให้เกิดความไพบูลย์ในสังคมนั้น ความรู้เป็นฐานของการแสดงความเห็นอันเป็นกลไกของสังคมประชาธิปไตย ภาระทางจริยธรรมของหนังสือพิมพ์จึงเรียกร้องให้นักหนังสือพิมพ์น้อมรับความรับผิดชอบในการเปิดกระแสช่องสารโดยการให้ความรู้และปลูกเร้าการอภิปรายโต้แย้งให้เกิดขึ้น ทั้งนี้ เพื่อผลดีต่อระบบนั่นเอง

จาก 2 แนวคิดข้างต้น จะเห็นว่า สังคมกำลังคาดหวังต่อหนังสือพิมพ์ในฐานะสถาบันหนึ่งในสังคมประชาธิปไตยให้เสนอประเด็นและสะท้อนภาพเหล่านี้ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาจากงานวิจัย 2 ชิ้น ที่จะนำเสนอต่อไปนี้ได้ให้ภาพการทำหน้าที่ในการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ที่อาจไม่ได้เป็นไปตามอุดมคติที่แท้จริง

งานวิจัยเรื่อง “การนำเสนอพาดหัวข่าวหน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย” ของ อรพรรณ มูลจันทร์ ภาควิชาการหนังสือพิมพ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระบุว่า หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ไม่มีความเป็นกลาง โดยที่ความเป็นกลางของการพาดหัวข่าว หมายถึงการที่ผู้เขียนพาดหัวข่าวโดยมิได้แทรกความคิดเห็นหรือความรู้สึกส่วนตัวลงไปในการพาดหัวข่าว จากการศึกษาพบว่าพาดหัวข่าวส่วนใหญ่(ร้อยละ 71.7) ไม่มีความเป็นกลางในการนำเสนอประเด็นหรือ

สาระ คือมีการแทรกความคิดเห็นหรือความรู้สึกส่วนตัวของผู้เขียนพาดหัวข่าวลงไป ส่วนที่เหลือ (ร้อยละ 28.3) นั้น เป็นพาดหัวข่าวที่มีความเป็นกลาง และเมื่อจำแนกตามชื่อหนังสือพิมพ์พบว่า ไทยรัฐมีความเป็นกลางน้อยที่สุด และ สยามรัฐมีความเป็นกลางมากที่สุด ดังนี้

ไทยรัฐ มีพาดหัวข่าวที่เป็นกลางร้อยละ 16
 ข่าวสด มีพาดหัวข่าวที่เป็นกลางร้อยละ 17
 บ้านเมือง มีพาดหัวข่าวที่เป็นกลางร้อยละ 40
 มติชน มีพาดหัวข่าวที่เป็นกลางร้อยละ 28
 สยามรัฐ มีพาดหัวข่าวที่เป็นกลางร้อยละ 47

จากการทดสอบสมมุติฐานพบว่า หนังสือพิมพ์ที่เน้นข่าวหนักมากกว่า มีแนวโน้มที่จะพาดหัวข่าวเป็นกลางมากกว่าหนังสือพิมพ์ที่เน้นข่าวเบา อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณา ในรายละเอียดจะพบว่า การเน้นข่าวหนักเบาของหนังสือพิมพ์ ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับความเป็นกลางของหนังสือพิมพ์ทีเดียว โดยที่สยามรัฐซึ่งเน้นข่าวหนักมากที่สุด มีพาดหัวข่าวที่มีความเป็นกลางมากที่สุด (ร้อยละ 47.3) รองลงมาคือ บ้านเมือง ซึ่งเน้นข่าวหนักข่าวเบาพอๆกัน (ร้อยละ 39.7) ในขณะที่หนังสือพิมพ์มติชน ซึ่งเน้นข่าวการเมืองหรือข่าวหนัก แต่กลับมีพาดหัวข่าวที่เป็นกลางอยู่ในอันดับที่ 3 (ร้อยละ 27.9) ถัดมาเป็นข่าวสด ซึ่งเน้นข่าวเหตุการณ์และข่าวเบา (ร้อยละ 16.6) และไทยรัฐ ซึ่งเน้นข่าวเบามากที่สุด มีพาดหัวข่าวที่เป็นกลางน้อยที่สุด (ร้อยละ 15.6)¹³

งานวิจัยเรื่อง Fairness and Balance in the Prestige Press ของ Stephen lacy, Frederick Fico, and Todd F. Simon ศึกษาหนังสือพิมพ์ 21 ฉบับในสหรัฐอเมริกา แยกเป็นหนังสือพิมพ์คุณภาพ (Prestige Newspaper) 9 ฉบับ และหนังสือพิมพ์ที่มียอดจำหน่ายสูง (The Largest Circulation Daily Newspaper) แต่ไม่ได้รับการจัดให้อยู่ในรายชื่อหนังสือพิมพ์คุณภาพ โดยวิเคราะห์เนื้อหาการนำเสนอข่าวความขัดแย้งระหว่างคู่กรณีทุกข่าว ในช่วงวันที่ 21-26 เมษายน ค.ศ.1986 พบว่า หากมองในภาพรวม หนังสือพิมพ์คุณภาพมีแนวโน้มที่จะรักษาความเที่ยงธรรมและความสมดุลงอกกว่าหนังสือพิมพ์ที่มียอดขายสูง อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัยบางส่วนจะพบว่า มีหนังสือพิมพ์จำนวนมากที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นหนังสือพิมพ์คุณภาพ

¹³ อรรถพรณ มุลจันทร์, การนำเสนอข่าวพาดหัวหน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์รายวัน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , พ.ศ.2536.

แต่กลับรักษาความเที่ยงธรรมและความสมดุลในการนำเสนอข่าวน้อยขณะเดียวกันก็มี หนังสือพิมพ์เชิงปริมาณที่มียอดขายสูง รักษาความเที่ยงธรรมและความสมดุลอยู่ในอันดับต้นๆ¹⁴

จะเห็นว่า แม้หนังสือพิมพ์ จะมีหน้าที่สะท้อนภาพและประเด็นในการนำเสนอข่าวที่สมดุลย์กับคู่กรณีทั้งสองฝ่าย เพราะถือเป็นหน้าที่หลักของหนังสือพิมพ์ที่ถูกคาดหวังในฐานะสถาบันหนึ่งในสังคมประชาธิปไตย แต่ด้วยนโยบายในการเสนอข่าวหรือด้วยเหตุผลทางด้านการตลาดทำให้หนังสือพิมพ์ สะท้อนภาพและเสนอประเด็นที่แตกต่างกัน

จากแนวคิดและงานวิจัยข้างต้น พอจะได้แนวทางในการกำหนดสมมุติฐานได้ดังนี้ คือ

สมมุติฐานที่ 1 การสะท้อนภาพของการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มเกษตรกรภาคอีสานในข่าวและข้อเขียนอื่นๆของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ แตกต่างกัน

คำถามวิจัย 2 หนังสือพิมพ์ให้ความสมดุลในการนำเสนอข่าวในกรณีนี้อย่างไร

เพื่อเป็นการให้พื้นฐานความรู้ต่อคำถามวิจัยนี้ ได้นำแนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้อาพิจารณา

แนวคิดเรื่องคุณภาพของข่าว คุณภาพข่าวตามหลักการทางวารสารศาสตร์ ประกอบด้วยองค์ประกอบต่อไปนี้

1. ความถูกต้องครบถ้วนหรือถูกต้อง (accuracy and completeness) หมายถึง ข้อเท็จจริงหรือเรื่องราวที่ปรากฏในข่าวไม่ว่าจะเป็น ชื่อ ยศ ตำแหน่ง อายุ อาชีพ ที่อยู่ สถานที่ วันที่ ค่าแถลง ฯลฯ จะต้องมีการตรวจสอบให้ถูกต้องและครบถ้วน เพื่อป้องกันการเสนอข่าวที่ผิดพลาด ซึ่งอาจจะเป็นผลร้ายต่อบุคคลที่ตกเป็นข่าวหรือบรรณาธิการอาจถูกดำเนินคดีได้

¹⁴ Steven Lacy, Frederick Fico, and Todd F. Simon, "Fairness and Balance in the prestige Press."

2. สมดุลย์และเที่ยงธรรม (balance and fairness) หมายถึง ข่าวที่นำเสนอจะต้องให้ความเป็นธรรมแก่คู่กรณีขัดแย้งกัน โดยนำเสนอประเด็นสำคัญที่ทั้งสองฝ่ายแสดงความคิดเห็นมาในลักษณะที่สมดุลกันเช่น บุคคลใดหรือกลุ่มใดถูกผู้อื่นวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมหรือความคิดเห็นก็จะต้องให้อีกฝ่ายได้โต้แย้งหรือชี้แจงข้อกล่าวหาหรือข้อเท็จจริงด้วย
3. เที่ยงตรงหรือภววิสัย(objectivity) หมายถึง การรายงานเหตุการณ์หรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมาโดยปราศจากอคติหรือไม่ควรสอดแทรกความคิดเห็นของผู้เขียนโดยมีผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย
4. ง่ายกระชับรัดและชัดเจน (simplicity, conciseness and clearness) หมายถึงข่าวที่เขียนจะต้องใช้ภาษาหรือถ้อยสำนวนที่เข้าใจง่ายมีความกระชับรัดไม่เยิ่นเย้อ และจะต้องกระชับแจ้งชัดเจน เมื่ออ่านแล้วไม่จำเป็นต้องอ่านซ้ำแล้วซ้ำอีก จึงจะเข้าใจโดยไม่ใช่ คำกำกวมหรือมีความหมายหลายแง่หลายมุม
5. ทันต่อเหตุการณ์ (recentness) หมายถึง ข่าวที่นำมาเสนอจะต้องมีความทันสมัยต่อเหตุการณ์ แม้ว่าอาจจะไม่มีเหตุการณ์ใดๆเกิดขึ้นก็ตามที่ แต่ก็อาจนำข้อเท็จจริงซึ่งเหมาะสมกับกาลเวลาปัจจุบัน และเป็นที่น่าสนใจของประชาชนโดยทั่วไปมานำเสนอเป็นข่าวได้ เช่น ผลกระทบที่เกิดจากการขึ้นราคาน้ำมัน หรือการขึ้นเงินเดือนข้าราชการ ถึงแม้ว่าจะยังไม่มีกรขึ้น แต่ก็กำลังอยู่ในระหว่างการพิจารณา ค่าครองชีพหรือราคาสินค้าก็เขยิบสูงขึ้นไปล่วงหน้าแล้ว

แนวคิดเรื่องความเที่ยงธรรมและการสำรวจความเที่ยงธรรมในการนำเสนอข่าว¹⁵

ความเที่ยงธรรมหมายถึงการติดตามนำเสนอความจริงด้วยความแข็งขันและความเมตตา และรายงานข่าวโดยปราศจากซึ่งความลำเอียง ผลประโยชน์ส่วนตัวและความอคติ

¹⁵ Black, Steel and Barney. Doing Ethics in Journalism. Massachusett : a diversity of paramount publishing. 1995. P 71

วิธีการสำรวจความเที่ยงธรรมในการนำเสนอข่าว (Fairness Checklist)

- จากการเน้นและไม่เน้นเนื้อหาข่าวบางส่วน บางฝ่าย ทำให้ความหมายของเหตุการณ์ และการกระทำได้ถูกบิดเบือนไปหรือไม่
- ข้อเท็จจริงและการอ้างอิงอยู่ในบริบทที่เหมาะสมหรือไม่
- ได้ให้เนื้อหาข่าวและตำแหน่งตามความสำคัญของข่าวนั้นอย่างเหมาะสมหรือไม่ และ ได้รายงานข่าวด้วยความสง่างามและความเป็นมืออาชีพหรือไม่
- ได้รายงานแค่ประเด็นที่น่าสงสัยหรือนำเสนอแต่สิ่งทีก่อให้เกิดสภาวะความขัดแย้ง
- มีความเมตตา ความเห็นอกเห็นใจยามที่รายงานข่าวหรือไม่

จากสองแนวคิดข้างต้นจะเห็นว่า ในการทำหน้าที่ของหนังสือพิมพ์นั้น นำที่จะให้ความเที่ยงธรรมต่อการนำเสนอข่าวกรณีการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มเกษตรกรภาคอีสานได้ดี อย่างไรก็ตามปรากฏว่าในความเป็นจริง การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนบางครั้งกลับมีผลทำให้ความเที่ยงธรรมนั้นลดน้อยลง โดยเฉพาะการสร้างความจริงทางการเมือง

แนวคิดการสร้างความเป็นจริงทางการเมือง¹⁶

โดยทั่วไปสื่อมวลชนมักจะมีวัฒนธรรมหรือแบบแผนในการปฏิบัติในการรายงานข่าวสารในลักษณะดังนี้

1. สื่อมวลชนให้ความสำคัญกับความเป็นปรนัยหรือความเป็นกลางมากกว่าการสังเคราะห์หรือวิเคราะห์ สื่อมวลชนมีเป้าหมายหรืออ้างอิงว่ามีเป้าหมายให้ “ผู้อ่าน

¹⁶ Denton, Jr., R.E, and Woodward, G.C., *Political Communication in America*. New York : Praeger Publisher, 1990. P 153-154 อ้างจากใน เสถียร เทยประทีป, การสื่อสารกับการเมืองเน้นสังคมประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2540 หน้า 285-288

ผู้ฟัง หรือผู้ชมตัดสินใจเอาเอง" หลักจรรยาบรรณเรื่องความเป็นปรณัยหรือความเป็นกลาง ช่วยให้เกิดความรู้สึกว่า สื่อมวลชนไม่มีเจตนาที่จะจงใจในทางการเมือง แอบแฝงอยู่เบื้องหลัง การให้ความสำคัญกับความเป็นปรณัยหรือความเป็นกลางเช่นนี้ ทำให้สื่อมวลชนได้รับความเชื่อถือและไม่ทำให้ผู้รับสารหรือผู้เกี่ยวข้องขุนเคือง

2. แหล่งสารที่เป็นข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ได้รับประโยชน์จากการรายงานข่าวของสื่อมวลชนมากกว่าแหล่งสารที่ไม่ใช่ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ ผู้แสดงความคิดเห็นทางการเมืองที่มีตำแหน่งหน้าที่จะได้รับความเชื่อถือจากสื่อมวลชนมากกว่า ทั้งนี้ เพราะโดยกฎหมายข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ต้องทำงานเกี่ยวข้องกับสาธารณะ และมีอำนาจหน้าที่ในการตอบคำถามหรือการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับงานของตน ตัวอย่างของข้าราชการที่ได้รับประโยชน์จากการรายงานข่าวของสื่อมวลชนมากที่สุด คือ หัวหน้าฝ่ายบริหาร การประชุมแถลงข่าวของหัวหน้าฝ่ายบริหารสะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์ลักษณะนี้ได้เป็นอย่างดี สิ่งที่หัวหน้าฝ่ายบริหารพูดในการประชุมแถลงข่าว สื่อมวลชนถือว่าเป็นข้อเท็จจริงที่ต้องรายงาน นอกจากนี้ สื่อมวลชนจะขอให้หัวหน้าฝ่ายบริหารแสดงความคิดเห็นหรือวิจารณ์เรื่องต่างๆอยู่เป็นประจำ ไม่มีแหล่งสารอื่นที่สามารถใช้ตำแหน่งหน้าที่ถ่ายทอดทัศนคติและความรู้สึกของตนได้เท่ากับประมุขฝ่ายบริหาร การที่สื่อมวลชนรายงานข่าวโน้มเอียงไปในทางที่เป็นประโยชน์ต่อข้าราชการเช่นนี้ ทำให้คำกล่าวที่ นักนิเทศศาสตร์ได้ยินเสมอว่า สื่อมวลชนมีความสัมพันธ์เชิงปรปักษ์ (Adversarial relationship) กับรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เป็นคำกล่าวที่ไม่ถูกต้องนัก ผู้มีตำแหน่งสูงในรัฐบาลหรือในธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่ สามารถเข้าถึงสื่อมวลชนได้มากกว่าผู้ที่ไม่มีความตำแหน่งและสื่อมวลชนจะตรวจสอบข้อมูลของผู้มีตำแหน่งน้อยกว่าผู้ที่ไม่มีความตำแหน่ง เช่น การแสดงความคิดเห็นต่อต้านสงครามเวียดนามของนักศึกษาหัวรุนแรงในสหรัฐอเมริกาในทศวรรษ 1960 ฟังดูสมเหตุสมผลในปัจจุบันมากกว่าในขณะเหตุการณ์นี้มาก สื่อมวลชนรายงานการแสดงความคิดเห็นของนักศึกษาเหล่านั้นว่าเป็นพวกวัยรุ่นที่ชอบก่อวุ่น ชอบทำลาย

ในทางกลับกันการรายงานข่าวช่วงแรกเกี่ยวกับคดี Watergate สื่อมวลชนทำด้วยความระมัดระวังที่จะไม่ให้กระทบกระเทือนทำเนียบขาว และมีท่าทียอมรับคำแก้ตัวของ Nixon ในช่วงแรกสื่อมวลชนไม่ได้รายงานการเข้ามีส่วนร่วมในการทำผิดกฎหมายของ Nixon แต่เน้นการรายงานว่าอาจมีเจ้าหน้าที่อื่นๆเกี่ยวข้องกับการทำผิดกฎหมาย

3. การกระทำหรือเหตุการณ์ทางการเมืองมักได้รับการรายงานในลักษณะเรื่องประโลมโลกที่สะท้อนให้เห็นความโง่เขลา ความชั่วร้าย ความเจ้าเล่ห์แสนกล ความดี ความเลว ความเป็นวีรบุรุษ
4. การรายงานข่าวการเมืองในปัจจุบันให้ความสำคัญกับ “ยุทธวิธี” มากกว่า “อุดมการณ์” โดยการรายงานการเมืองจะเน้นที่ยุทธวิธีและกลยุทธ์ (Tactics) เช่นการรายงานข่าวเลือกตั้งจะรายงานว่าการเมืองไปหาเสียงที่ไหน ทำไมจึงไปที่นั่น บรรยากาศการหาเสียงเป็นเช่นไร อากาศเป็นอย่างไร ผู้คนหนาตาหรือบางตาแต่จะกล่าวถึงอุดมการณ์หรือนโยบายน้อยมาก
5. การหยั่งเสียง (Poll) ได้รับความสำคัญเกินเหตุผลที่สมควร การให้ความสำคัญกับโพลล์มาก ทำให้สื่อมวลชนเสนอข่าวด้านอื่นน้อยไป

แนวคิดเรื่องหนังสือพิมพ์เป็นสื่อของคนชั้นกลาง

หนังสือพิมพ์นั้นเป็นสื่อที่คนชั้นกลางมีอิทธิพลสูง¹⁷ เพราะคนชั้นกลางคือตลาดที่ใหญ่ที่สุดของหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้โดยปุ่มหลังของคนทำหนังสือพิมพ์เองก็มาจากครอบครัวคนชั้นกลางและได้รับการศึกษาในแบบคนชั้นกลางนั่นเอง และมีแนวโน้มว่าหนังสือพิมพ์กำลัง

¹⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์, หนังสือพิมพ์, “ประชาธิปไตย และชาวบ้าน”, วันนักข่าว 5 มีนาคม พ.ศ.2536. หน้า 71-73

จะตอบสนองผลประโยชน์และทัศนคติของคนกลุ่มเดียวในสังคมคือชนชั้นกลางซึ่งเป็น ลูกค้ำสำคัญที่สุดของหนังสือพิมพ์ ซึ่งทัศนคติของชนชั้นกลางที่มีต่อชนชั้นล่าง ในที่นี้หมายถึง ชาวไร่ชาวนารายย่อย อันเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศไม่ได้นัก¹⁸ ชนชั้นกลางส่วนใหญ่เป็นคนเมืองอยากจะปิดออกจากความนึกคิด จิตสำนึก ทัศนคติที่พบเห็นบ่อยๆเกี่ยวกับชนบท หรือที่เรียกว่าทัศนคติที่สะท้อนความเป็นเมืองนิยม เช่น “ถ้าเมืองไทยมีแต่กรุงเทพฯเราก็ไม่ต้องมี ส.ส.เจ้าพ่อทั้งหลาย ที่ทำความวุ่นวายให้กับการเมืองไทย” หรือ “รัฐบาลใช้จ่ายเงินให้กับภาคเกษตรกรรมมากแล้วไม่เห็นได้อะไรคืนมา เราต้องพัฒนาอุตสาหกรรมประเทศจึงจะเจริญ” หรือ “ความยากจนในชนบทหรือ ไม่ต้องไปใส่ใจกับมัน เวลาผ่านไปพวกนี้ก็ต้องเข้ามาทำงานในเมือง เหมือนกันที่เกิดขึ้นในประเทศพัฒนาแล้วอื่นๆ ปัญหาที่จะหมดไปเอง” หรือ “ถ้าเราไปส่งเสริมให้ชาวไร่ชาวนารวมตัวกันแล้วมาเดินขบวนเรียกร้องที่ดินทำกิน จะไม่นำไปสู่ความแตกแยกในสังคมหรือ?”

ทำให้เมื่อมีการเดินขบวนของเกษตรกรเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ปัญหาความเดือดร้อนชนชั้นกลางของไทยก็จะไม่เห็นด้วย และต่อต้านในที่สุด ซึ่งหนังสือพิมพ์ก็จะสะท้อนทัศนคติเหล่านี้ เพราะหนังสือพิมพ์เป็นสื่อของชนชั้นกลางนั่นเอง

จากแนวคิดข้างต้นพอจะได้แนวทางการกำหนดสมมุติฐานดังนี้ คือ

สมมุติฐานที่ 2 หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับมักนำเสนอข่าวการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มเกษตรกรภาคอีสานโดยไม่ได้เน้นหลักความสมดุลย์ คือมักเสนอไปในทิศทางบวกและลบ ไม่สมดุลย์กัน

¹⁸ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, “บทบาทชนชั้นกลางในเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศเอเซียนิคส์และไทย : ข้อสังเกตเบื้องต้น”, ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตย, กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คำถามวิจัย 3 ทักษะคตินักข่าวซึ่งถือเป็นนายประตูข่าวสาร (Gatekeeper) ต่อกรณีการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มเกษตรกรภาคอีสานเป็นอย่างไร มีผลต่อการนำเสนอข่าวหรือไม่

เพื่อเป็นการให้พื้นฐานความรู้ต่อคำถามวิจัยนี้ ได้นำแนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้มาพิจารณา

แนวคิดเรื่องนายประตูข่าวสาร (Gatekeeper)¹⁹

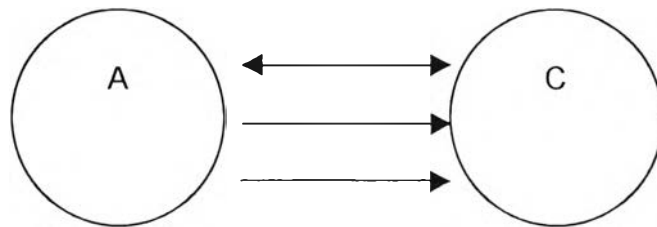
เป็นเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการเลือกสรรข่าว เพื่อที่จะบรรยายถึงกิจกรรมของบรรณาธิการที่จะต้องเลือกข่าวจำนวนน้อยขึ้นจากข่าวซึ่งมีจำนวนมากมายที่ส่งมาทางโทรเลขของสำนักงานข่าว เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการลงตีพิมพ์ ในหนังสือพิมพ์นั้นการรักษาประตูหรือกิจกรรมการคัดเลือกข่าว ทำให้เราทราบถึงสิ่งที่เราเรียกว่า "คุณค่าของข่าว" ที่เหมาะสมที่จะนำไปใช้กับสื่อมวลชน ในระยะแรก ประเด็นที่ใช้ในการศึกษาก็คือ ต้องการที่จะรู้ว่าบรรณาธิการได้ใช้เกณฑ์ส่วนตัวที่ไม่ได้กำหนดแน่ชัดมากนักน้อยเพียงไรในการคัดเลือกข่าว เป็นเรื่องของความต้องการขององค์กร และอีกส่วนหนึ่งเกี่ยวกับความต้องการของผู้รับสาร ซึ่งก็ต่างกันไปในสื่อมวลชนแต่ละประเภท ในที่นี้เราสนใจผู้ส่งสารในลักษณะที่เป็นองค์กร และข้อวิพากษ์วิจารณ์ที่ปรากฏอยู่ในแนวคิดนี้ ทำให้ดูเป็นไปได้ว่า การคัดเลือกข่าวของนายประตูไม่ได้ให้ความสำคัญกับข่าวในลักษณะที่มีทักษะเป็นกลาง การไหลของข่าวโดยกระบวนการที่นำเชื่อถือ ข่าวที่ไหลเข้ามาสู่มือสื่อมวลชน เป็นสิ่งที่ถูกเสนอมาจากทั้งผู้ที่ได้รับประโยชน์และผู้ที่ไม่ได้รับประโยชน์ สื่อมวลชนเองก็ต้องการเนื้อหาข่าวบางประเภทมากเป็นพิเศษ และให้ความสำคัญกับผู้ให้ข่าวบางคนเป็นพิเศษด้วยความต้องการทางด้านข่าวนี้ บางส่วนก็ได้มีการวางแผนและจัดเตรียมให้โดยสำนักงานข่าว

¹⁹ ศิริชัย ศิริกายะ และ กาญจนา แก้วเทพ. ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน. กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2531.(อัดสำเนา) หน้า 156 - 157

และบางส่วนมาจากความสัมพันธ์อันมีคุณค่าที่มีอยู่กับแหล่งข่าว ถ้าแหล่งข่าวกับผู้รับข่าวเกิดความร่วมมือซึ่งกันและกัน เพื่อประโยชน์ร่วมกันในระดับหนึ่ง ซึ่งไปขัดกับบทบาททางด้านการเผยแพร่ของผู้ให้ข่าวแก่สาธารณชน ถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ในลักษณะนี้จะก่อให้เกิดผลสำเร็จในการสนองต่อความต้องการของสาธารณชนและตัวองค์กรสื่อสารมวลชนด้วยก็ตาม แต่ก็จะทำให้เกิดการขัดกันกับความหวังในความเป็นอิสระจากตัวสื่อมวลชน และในที่สุดก็เท่ากับเป็นการปิดกั้นตัวเอง หรือทำให้มีการปรุงแต่งข่าวสารขึ้น

แบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับผู้รายงานข่าว²⁰

แบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งให้ข่าวกับผู้รายงานข่าวนี้เกิดจากงานวิจัยเชิงประจักษ์ของกิเบอร์และจอห์นสัน (Gieber W. and Johnson, 1961) ที่ศึกษาบทบาทของผู้รายงานข่าวและแหล่งข่าวในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองระดับท้องถิ่นของชุมชนแถบชานเมืองแคลิฟอร์เนีย

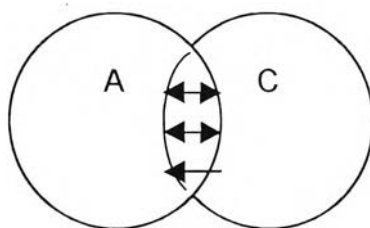
แบบที่ 1 สัมพันธภาพที่ 2 ฝ่ายมีอิสระต่อกัน

ในแบบจำลองแบบแรกนี้ แสดงให้เห็นสัมพันธภาพระหว่างแหล่งข่าว(ผู้ให้ข่าวกับนักข่าว) และนักข่าวว่าต่างคนต่างเป็นสมาชิกอยู่ในระบบสังคมของตัวเองที่ไม่เหมือนกันและไม่เกี่ยวข้องกัน ทั้งคู่มีกรอบของการอ้างอิง (frame of reference) ต่างกัน เพราะมีบทบาท ภาระหน้าที่ การรับรู้ และค่านิยมภายในองค์กรของตนไม่เหมือนกัน ข่าวสารต่างๆจะถ่ายทอดจากแหล่งข่าวไป

²⁰ พีระ จิรโสภณ. " ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน". หลักและทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 9-15. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2529.

ผู้รายงานข่าว(ลูกศรทางเดียว) ในลักษณะเป็นทางการเสมอ เช่นการแถลงข่าวหรือการแจกข่าว สื่อมวลชนอย่างเป็นทางการ การสื่อสารระหว่างกัน(ลูกศรสองทาง)ในเรื่องที่นอกเหนือจากข่าวสาร ที่ต้องการถ่ายทอดจะมีน้อย ถึงมีก็เป็นในลักษณะทางการ เช่น การซักถามเพิ่มเติมในระหว่างการแถลงข่าว เป็นต้น

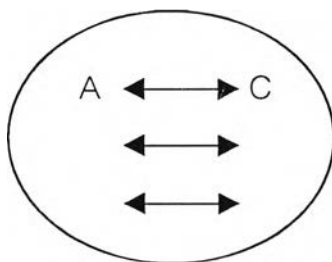
สัมพันธ์ภาพในแบบนี้แสดงให้เห็นถึงความเป็นอิสระต่อกันระหว่างแหล่งข่าวกับนักข่าว ซึ่งตามหลักการหนังสือพิมพ์แล้ว นักข่าวจะต้องเสนอข่าวอย่างเป็นกลางไม่เอนเอียง ไม่เป็นเครื่องมือของแหล่งข่าวหรือแสวงหาผลประโยชน์จากแหล่งข่าว ขณะเดียวกันแหล่งข่าวเองก็มีบทบาทเพื่อองค์กรหรือสถาบันของตนเองโดยไม่คำนึงถึงหน้าที่หรือบทบาทของสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสาร แหล่งข่าวจะให้ข่าวสารเฉพาะที่เห็นว่าควรจะถ่ายทอดเท่านั้น จะเห็นได้ว่าทั้งสองฝ่ายต่างรับรู้ในบทบาทของตัวเองเป็นอิสระต่อกันหรือไม่เกี่ยวข้องกัน

แบบที่ 2 สัมพันธ์ภาพที่ 2 ฝ่ายความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในระดับหนึ่ง

สัมพันธ์ภาพในแบบจำลองที่ 2 นี้ แสดงให้เห็นว่าทั้งแหล่งข่าวและนักข่าว แม้จะอยู่คนละองค์กร แต่ก็มี ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในระดับหนึ่ง ทั้งคู่มีบทบาทหน้าที่และรับรู้ในการเสนอข่าวสารคล้ายคลึงกันส่วนหนึ่ง การถ่ายทอดข่าวสาร(ลูกศรทางเดียว)ค่อนข้างจะไม่เป็นทางการ การสื่อสารหรือการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการในเรื่องอื่นๆ(ลูกศร 2 ทาง)เกิดขึ้นได้อย่างเป็นอิสระไม่มีข้อจำกัดมากนัก

สถานการณ์ตามแบบจำลองที่ 2 นี้เรามักจะพบเห็นมากกว่าแบบที่ 1 ซึ่งเป็นแบบอุดมคติ โดยปกตินักข่าวมักจะต้องมีความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวเป็นส่วนตัวอยู่บ้าง เพื่อจะได้ข่าวพิเศษที่ลึกลับกว่าปกติทั่วไป ขณะเดียวกันแหล่งข่าวเองก็ต้องมีความสัมพันธ์เป็นการส่วนตัวกับนักข่าวบ้าง เพื่อประโยชน์กับหน่วยงานหรือองค์กรของตน เช่น ให้ช่วยเผยแพร่ข่าวสารหรือข้อเท็จจริงบางประการ ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้มักจะพบระหว่างนักประชาสัมพันธ์หน่วยงานกับนักข่าว แต่อย่างไรก็ดีทั้งคู่ก็ยังสงวนท่าทีที่จะไม่เป็นเครื่องมือของอีกฝ่ายหนึ่งโดยสมบูรณ์ โดยคงความเป็นอิสระต่อกันในระดับหนึ่ง

แบบที่ 3 สัมพันธภาพที่ทั้งสองฝ่ายต่างร่วมมือเพื่อวัตถุประสงค์เดียวกัน

สัมพันธภาพแบบนี้แสดงให้เห็นว่า ทั้งนักข่าวและแหล่งข่าวต่างร่วมมือกันเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่างในการเสนอข่าวไปยังสาธารณชน ทั้งคู่ไม่เป็นอิสระต่อกัน นักข่าวอาจจะ เป็นเครื่องมือของแหล่งข่าวหรือแหล่งข่าวอาจจะรับใช้นักข่าว การสื่อสารซึ่งกันและกันโดยวิธีการที่ไม่เป็นทางการ (ลูกศร 2 ทาง) จะมีบทบาทสำคัญกว่าการถ่ายทอดข่าวสารในลักษณะที่เป็นทางการ (ลูกศรทางเดียว)

ตัวอย่างของสถานการณ์เช่นนี้ อาจพบได้ในกรณีแหล่งข่าวและนักข่าวมีเป้าหมายหรือผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น องค์กรทั้งสองฝ่าย(สื่อมวลชนกับแหล่งข่าว) อยู่ภายใต้เจ้าของธุรกิจเดียวกัน มีข้อตกลงให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน หรือมีข้อตกลงเรื่องผลประโยชน์(ไม่ว่าเศรษฐกิจหรือการเมือง) ร่วมกัน เป็นต้น นักข่าวหรือสื่อมวลชนบางสำนักอาจจะสนับสนุนนักการเมืองบางพรรคหรือบางคน หรืออาจจะได้รับผลประโยชน์จากการลงโฆษณาหรือค่าตอบแทนจากหน่วยงานธุรกิจบางแห่ง

ดังนั้นจะพบว่า จากแบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวและนักข่าวทั้ง 3 แบบนั้น แบบที่ 2 ซึ่งทั้งสองฝ่ายมีความเกี่ยวพันกันในระดับหนึ่ง และแบบที่ 3 ซึ่งทั้งสองฝ่ายมี ผลประโยชน์ร่วมกันจะมีผลต่อความเที่ยงธรรมในการรายงานข่าว โดยในแบบที่ 3 นั้นจะส่งผลกระทบต่อความเที่ยงธรรมในการรายงานข่าวมากที่สุด เพราะผู้รายงานข่าวจะเน้นหนักและให้ความสำคัญในทางที่ดีกับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ตนมีผลประโยชน์ร่วมกันเท่านั้น

หลักความยุติธรรม (The Principle of Justice)²¹

เรื่องของความยุติธรรมย่อมขึ้นอยู่กับ “ใจ” ของนักข่าวเป็นสำคัญว่าใจนั้น เป็นใจที่เที่ยงตรงหรือไม่ ใจที่ไม่เที่ยงตรงย่อมเป็นที่อยู่ของอคติ เป็นบ่อเกิดของการสะท้อนภาพที่บิดเบี้ยว เพราะเหตุว่าจงใจหลีกเลี่ยง ละเลยการให้นำหนักแก่สิ่งที่ตนไม่สนใจหรือตั้งข้อสรุปไว้แต่เบื้องต้นแล้วว่าเป็นสิ่งไม่ดีหรือเป็นสิ่งที่ดี ใจที่ไม่เที่ยงตรงเป็นที่มาของการตั้งคำถามที่ชี้หน้า เพราะผู้ถามมุ่งหวังคำตอบที่สอดคล้องกับอคติของตน และหากว่าคำตอบที่ได้มานั้นไม่สอดคล้องก็อาจจะหาทางเชื่อมโยงให้เข้าไปในแนวเดียวกับอคตินั้นจนได้

ใจที่ไม่เที่ยงตรงนำมาซึ่งความอยุติธรรม เป็นที่มาของการพิพากษาคดีความที่เสี่ยงต่อการลงโทษผู้บริสุทธิ์อย่างมหันต์ในศาลสถิตยุติธรรม ความยุติธรรมจึงเป็นคุณธรรมที่นักหนังสือพิมพ์ไม่สามารถละเลยได้ หนังสือพิมพ์ Washington Post จึงได้กำหนดมาตรฐานของความยุติธรรม ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย ซึ่งมีดังนี้

1. ข่าวที่ยุติธรรม จะต้องไม่ละเลยประเด็นสำคัญของเรื่อง ดังนั้น ความยุติธรรมหมายถึง ความครบถ้วนของเนื้อหาข่าว
2. ข่าวที่ยุติธรรม จะต้องไม่หยิบยกประเด็นรองมาแทนประเด็นหลัก ดังนั้น ความยุติธรรมจึงหมายถึงความตรงประเด็น

²¹ สุภิญญา สุดบรรทัด, จิตวิญญาณหนังสือพิมพ์. กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . 2539 (อัดสำเนา). หน้า 28

3. ชาวที่ยุติธรรม จะต้องไม่สร้างความสำเร็จและความดี และจะต้องไม่หลอกลวงผู้อ่านไม่ว่าจะโดยจงใจหรือไม่ก็ตาม ดังนั้น ความยุติธรรมจึงหมายถึงความซื่อสัตย์ต่อผู้อ่าน
4. ชาวที่ยุติธรรมจะต้องไม่กลบเกลื่อนอารมณ์หรืออคติของผู้เสนอภายใต้ถ้อยคำ ดังนั้น ความยุติธรรมหมายถึงความตรงไปตรงมา ไม่ใช่ภาษาที่ยอภัยอ่อนและชี้นำ

นักข่าวและบรรณาธิการจะต้องตอบตัวเองทุกครั้งที่ยื่นข่าวเสร็จว่า, “นี่เรามีความยุติธรรมพอหรือไม่?”

จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างนักข่าวกับแหล่งข่าว โดยเฉพาะกับแหล่งข่าวฝ่ายรัฐบาล น่าจะมีผลต่อการนำเสนอข่าวให้ออกมาในทิศทางบวก โดยเฉพาะหากนักข่าวนั้นมีทัศนคติที่ดีต่อรัฐบาลนั้นๆ ด้วยแล้ว

จากแนวคิดข้างต้น พอจะได้แนวทางการตั้งสมมุติฐานการวิจัยดังนี้ คือ

สมมุติฐานที่ 3 ทัศนคติต่อแหล่งข่าว มีความสัมพันธ์ในเชิงสอดคล้องกับทิศทางข่าวที่นำเสนอ

- ทัศนคติต่อเกษตรกรของนักข่าวมีความสัมพันธ์ในเชิงสอดคล้องกับทิศทางข่าวที่นำเสนอเกี่ยวกับเกษตรกร
- ทัศนคติต่อรัฐบาลของนักข่าวมีความสัมพันธ์ในเชิงสอดคล้องกับทิศทางข่าวที่นำเสนอเกี่ยวกับรัฐบาล

สรุปสมมุติฐานการวิจัย

1. การสะท้อนภาพของการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มเกษตรกรภาคอีสานในข่าวและข้อเขียนอื่นๆของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับแตกต่างกัน
2. หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับมักนำเสนอข่าวการชุมนุมเรียกร้องของกลุ่มเกษตรกรภาคอีสาน โดยไม่ได้เน้นหลักความสมดุลย์ คือมักนำเสนอไปในทิศทางบวกและลบไม่สมดุลย์กันหรือไม่เท่าเทียมกัน
3. ทศนคติต่อแหล่งข่าวมีความสัมพันธ์ในเชิงสอดคล้องกับทิศทางข่าวที่นำเสนอ
 - 3.1 ทศนคติต่อเกษตรกรของนักข่าวมีความสัมพันธ์ในเชิงสอดคล้องกับทิศทางข่าวที่นำเสนอเกี่ยวกับเกษตรกร
 - 3.2 ทศนคติต่อรัฐบาลของนักข่าวมีความสัมพันธ์ในเชิงสอดคล้องกับทิศทางข่าวที่นำเสนอเกี่ยวกับรัฐบาล